

Bakü’de İnşa Edilen Çok Katlı Konut Yapılarının Cephne Biçimlenişleri*

Y. Mimar Tural Sadıglı
Doç. Dr. Yasemin Erkan Yazıcı

Makale Geliş Tarihi: 16.07.2018
Yayına Kabul Tarihi: 30.10.2018

Özet

Azerbaycan’da konut üretim süreçlerinde, özellikle 20. yüzyılda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Çok katlı konutlara geçiş, hızlı yapım süreci ve beraberinde getirdiği birbirine benzer projeler, inşaat kalitesindeki düşüş gibi yaşanan değişiklikler Azerbaycan’da en çok Bakü’de kendini göstermiştir. Nüfus yoğunluğunun artışı, teknolojiye yeni yaklaşımlar, ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler bu duruma neden olan etkenler arasındadır. Bu çalışmada, 20. yüzyılın başından günümüze kadar uzanan bir asırlık zaman diliminde, Bakü’deki çok katlı konut yapılarının cephne biçimlenişleri incelenmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda, cephne biçimlenişlerinin üç farklı zamanda diliminde değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Bu zaman dilimleri, 1920–1950 yılları arası, 1950–1990 yılları arası ve 1990’dan günümüze olmak üzere üç dönem olarak ele alınmıştır. Dönemlerin karakteristik özelliklerini en iyi yansıttığı düşünülen, ilk dönemde 10, sonraki dönemde 8 ve en son dönemde 6 olmak üzere toplam 24 çok katlı konut seçilmiş ve cephne özellikleri incelenmiştir. İncelenen örnekler üzerinden yapılan alan çalışmasında, Bakü’deki çok katlı konutların cephne biçimlenişlerinde inşa edildiği döneme özgü, yapım teknikleri, kullanılan malzemeler ve cephne elemanları açısından farklılıklar tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Bakü, Cephne Biçimlenişi, Çok Katlı Konut

FACADE CONFIGURATIONS OF MULTI-STOREY RESIDENTIAL BUILDINGS IN BAKU

Abstract

There have been significant changes in the residential construction processes in Azerbaijan, especially in 20th Century. Changes brought about by the advent of multi-story residential structures, rapid mass building techniques and the resulting copycat buildings and the decline in construction quality in Azerbaijan are most evident in Baku. Factors such as the increase in population density, technological innovations, economic, social and political changes have contributed to this situation. In this study, facade configurations of multi-storey residential buildings in Baku have been investigated from the start of the 20th Century to present day. Research results indicate that there have been significant changes these factors in three different time periods. The three distinctive time periods used in this study are the years from 1920 to 1950, 1950 to 1990 and 1990-present day. 10, 8 and 24 multi-storey buildings which are thought to reflect the characteristic features of their time periods have been selected from the first, second and third time periods, respectively and their facade configurations have been investigated. Distinct time period specific features in terms of construction methods, construction materials and facade components in the facade configurations of multi-storey residential buildings in Baku have been identified in the field study conducted on the investigated examples.

Keywords: Baku, Facade Configuration, Multi-Storey Residential Building

Y. Mimar Tural Sadıglı, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programı Mezunlu, İstanbul.

Doç. Dr. Yasemin Erkan Yazıcı, İstanbul Kültür Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul. E-posta: y.erkanyazici@iku.edu.tr

*Bu makale birinci yazar tarafından, İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı’nda, ikinci yazar danışmanlığında 2016 yılında tamamlanmış olan “Bakü’deki Çok Katlı Konut Yapılarında Mekansal Değişim Süreci” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Giriş

Azerbaycan'da çok katlı konut inşası son bir asırlık bir zaman diliminde yoğunluk göstermiştir. Bu zaman diliminde sosyal ve ekonomik şartlar değişmiş bunun neticesinde yeni talepler ortaya çıkmıştır. Bakü, petrol bulunması ile birlikte hızlı bir gelişim süreci geçirmiş ve 20. yüzyılın başlarında Rus İmparatorluğu'nun en önemli şehirleri arasına girmiştir. Bakü, aynı zamanda Azerbaycan'da sosyalizmin etkisi altına girmiş ilk ve bu etkiye bağlı değişimin en hızlı yaşandığı yerdir. Bu etkiye bağlı yaşam alanlarının somut örnekleri günümüzde varlığını göstermektedir. Tüm bunlar araştırma yeri olarak Bakü'nün seçilmesindeki önemli etkenler arasındadır.

20. yüzyılda Bakü konut mimarisindeki değişim ve dönüşümlerde, Endüstri Devrimi'nin ve Sovyetler Birliği'nin toplu konut siyasetinin etkisi çok olmuştur. Çalışmada bu etkilerin açığa çıkarılması için birtakım kırılma noktaları tespit edilmiştir. Bunlar, 1920'li yıllar Bakü'de toplu konut inşaatlarının başlaması ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Sovyetler Birliği'ne katılması, 1950'li yıllar tip projenin başlaması ve 1990'lı yıllar yüksek katlı binaların yapım hızının artması ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanmasıdır. Bu doğrultuda çalışma, 1920–1950 yılları arası, 1950–1990 yılları arası ve 1990'dan günümüze olmak üzere üç dönemde ele alınmıştır. Çalışmada, Bakü'de bu üç dönemde inşa edilen, çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri, ekonomik, sosyal ve siyasi etkenler bağlamında incelenmiştir.

Amaç, Kapsam ve Yöntem

Bu çalışmada 1920–1950, 1950–1990 ve 1990'dan günümüze olmak üzere belirlenen üç dönemde Bakü'deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişlerinin bu süreçte etken olan ekonomik, sosyal ve siyasi faktörler bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak Bakü'nün merkezi seçilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında ilgili dönemin ekonomik, sosyal ve siyasi özellikleri hakkında bilgi verilmiş, daha sonra belirlenen dönemleri en iyi yansıttığı düşünülen çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri incelenmiş ve dönem özellikleri ile karşılaştırılmıştır.

Çalışma kapsamında 1920-1950 yılları arasında 10, 1950-1990 yılları arasında 8 ve 1990'dan günümüze 6 olmak üzere toplamda 24 çok katlı konut yapısının cephe biçimlenişi incelenmiştir. Konut görselleri yapı adı ve inşa yılı belirtilerek sınıflandırılmıştır. Yapı adı olmayanlar ya da bulunamayanlar sokak isimleriyle adlandırılmıştır. 1950-1990 yılları arasında tip proje yöntemi ile inşa edilen toplu konut yapıları seri numaralarıyla adlandırılmaktadır. Çalışmada da bu seri numaraları kullanılmıştır.

1920 – 1950 Yılları Arasında Bakü'deki Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

1920'lerde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'ne dâhil olmuştur. Bu dönemde Bakü'de işçi sınıfı için ilk büyük ölçekli sosyal konutların ve kasabaların inşaatına başlanmıştır. Kamu hizmetlerinden faydalanılarak yapılan bu evler, bir ya da iki katlı, basit planlı ve iki odalı olarak tasarlanmıştır (Aliyev, 2013, 144).

1920-1930 yılları arası Azerbaycan Sovyet mimarisi, şehircilik siyasetinin şekillenmesinde etkin olacak, devrim ruhuna uygun cesur arayışların olduğu dönemdir. Bu dönemde mimarlar genel olarak seçmeciliği (eklektizm), milli mirasa ait stili ve modern reddetmiş, 1920 yılına kadar Bakü'de uygulanan stillerden uzaklaşmışlardır. Yapılandırımcılık (Konstrüktivizm) akımının etkin olduğu bu yıllarda mimar Le Corbusier örnek alınmıştır. Lenin'in ölümü ve Stalin'in iktidara geçmesi ile birlikte üslupların birleşmesi söz konusu olmuş ve Mimarlar Odası kurulmuştur. On yıl boyunca yapılandırımcıların inşa ettikleri yapılar o dönemde bazı eleştirilere maruz kalsa da, günümüzde önemli yapılar arasında sıralanmaktadır (Aliyev, 2013, 145).

1924 yılında Azneft bölgesinin projelendirilmesiyle başlayan planlama çalışmaları, 1927 yılında Bakü'nün yeni imar planının hazırlanmasıyla son bulmuştur. Bu imar planı uzmanlar tarafından büyük ilgiyle karşılanmıştır. İmar planı içeriği itibarıyla Sovyetler Birliği'nde endüstri şehir planlaması olarak ortaya atılan ilk adımdır (Alizade, 1958). Yeni İmar Planı'na göre, Bakü'nün gelişimi doğal sınırları içinde düşünülmüştür. 14000 ha yüzölçümüne sahip bu alan, sonraki imar planları için de esas teşkil etmiştir. Şehir, batı yaşama alanları ve merkezi endüstriyel alanlar olmak üzere iki ana bölge olarak planlanmıştır. Yönetim merkezi olarak batı sahili boyunca, kamusal binalar, bankalar, endüstri sarayları ve oteller yerleştirilmiştir.

1920-1928 yılları arasında Bakü ve çevresinde toplamda 600000 m2 konut alanı inşa edilmiştir. Bu konut alanlarını içine alan yerleşim yerleri aynı zamanda okul, kulüp ve kültürel yapılar gibi ek kentsel elemanları da içermektedir. Şehircilik ölçeğinde en önemli unsur yeşil alanların oluşturulmasıdır. Bakü o dönemde bu yönden oldukça zayıftır. 1920 yılında şehrin toplam yeşil alanı 20,26 ha kadardır. İmar planında kişi başına düşen yeşil alan 6-7 metrekare olarak kabul edilmiş ve Bakü'de toplu bir şekilde yeşillendirilme çalışmalarına başlanmıştır (Alizade, 1958).

1930'lu yıllardan itibaren Sovyet mimari gelişiminde, form olarak milli ve sosyalist ruhu yansıtan mimari arayışlara gidilmiştir. 1934 yılında AKPMK (Azerbeycan Komünist Partisi Merkez Komitesi) yapılandırımcılığı eleştiren

ve milli geleneklere yanıt veren üsluba dönme fermanını ilan etmiştir. 1934'te bu amaçla kurulmuş Mimarlar İttifakı, sosyalist mimarinin karşısındaki sorunların çözümü için, mevcut mimari iradenin birleştirilmesini hedeflemiştir (Alizade, 1958).

30'lu yıllarda, Bakü'de ve diğer bölgelerde konut mimarisi iki farklı şekilde gelişmiştir. Şehir merkezinde diğerine oranla daha büyük ölçekli, bir ya da iki katlı, tek aile için tasarlanmış, özgün mimarisi olan ve Bakü mimari gelişiminde önemli rolü olan müstakil evler, çevre bölgelerde ise 2 ve 3 katlı, basit konfigürasyonlu, büyük oranda tekrar eden yaşama alanları inşa edilmiştir (Aliyev, 2013). 40'lı yıllar tip projelerin gelişiminde önemli bir dönemdir. 20'li yıllarda, bir ya da iki katlı aynı plan şemasının tekrarıyla oluşan işçi konutlarıyla başlayan dönem ve 30'lu yıllarda aynı ölçüye sahip çok daireli konut bloklarının inşaatı şeklinde gelişmiş, 40'lı yıllarda ise artık çok daireli konutlardan söz edilebilmiştir. Bu konutlar, tip planlamanın tekrarıyla oluştuğu için, monoton olması ve estetik değerinin düşük olması gibi dezavantajlara sahiptir (Fatullaev, 1986, 42).

Çalışma kapsamında 1920-1950 yılları arasında inşa edilen 10 adet çok katlı konut cephesi incelenmiştir (Görsel 1-10). İncelenen konutların 1920-1930 yılları arasında inşa edilen 2 konut cephe özellikleri bakımından diğer 8 konuta göre farklılık göstermektedir. 1930-1950 yılları arasında inşa edilen 8 konutun cephesinde Bakü taşı ve estetik mimari elemanlar kullanılmıştır.

Görsel 1. 1920-1930 (Solda)

Görsel 2. 1930 (Sağda)

Görsel 3. Nigar Refibeyli Sk. - 1935 (Solda)

Görsel 4. 28 Mayıs Sk.-1945 (Sağda)

Görsel 5. Buzovneft Apartmanı-1945 (Solda)

Görsel 6. İlim İşçileri Apartmanı-1946 (Sağda)

Görsel 7. Artist Evi Apartmanı-1946 (Solda)

Görsel 8. 28 Mayıs ve Azadlıq Sk.-1947 (Sağda)

Görsel 9. Azneftzavod Apartmanı-1950 (Solda)

Görsel 10. Mingechaugesstroy Apartmanı-1950 (Sağda)

1950 – 1990 Yılları Arasında Bakü'deki Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

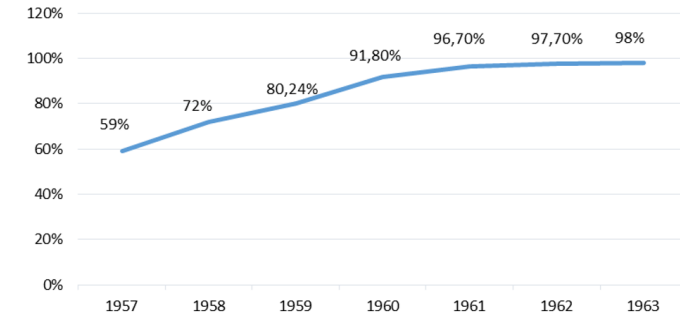
1950'lerde toplu yaşama alanlarının inşası için büyük ve hıza bağlı hedefler koyulduğundan dolayı, mevcut projelendirme teknikleri yetersiz kalmıştır. 1950–1960 yıllarından itibaren tip proje metot olarak kabul edilmiş ve uygulamaya girmiştir. 50'li yılların sonlarından 90'lı yılların başlarına kadar konut inşaatında tekdüzelik gözlenmiştir. Devlet, halkın tamamını kapsayan evsizlik probleminin çözülmesi için her aileye ev temin edilmesi politikasını yürürlüğe koymuştur. Böylece önceki yıllara oranla konut inşaatında keskin ve ani artış yaşanmıştır. Bu artış ülkede ciddi mali problemlere sebep olmuş ve bu durum inşaat kalite standartlarına olumsuz yönde etki etmiştir. Problemlerin çözümü için projelendirmede maksimum kısıtlamalara gidilmiştir. Evlerin ölçüleri ve planlamasındaki diğer parametreler minimuma indirilerek nicelik ön plana çıkarılmıştır (Kasımzade, 1967, 32).

1950'li yılların sonlarında ülkenin büyük şehirlerinde panel sistem fabrikaları kurulmuştur. Bunun sonucu olarak, taş örgü yapıları çok katlı konut binalarının yapımı giderek azalmış, 1960'ların ortalarına gelindiğinde yok denecek kadar az seviyeye ulaşmıştır. Hatta bu dönemde çok katlı taş yapıları bina yapımı için devlet kurumlarından özel izin gerekliliği getirilmiştir (Gfendizade, 1986).

Bu dönem aynı zamanda mimarların yapılarında sanatsal değer ve yaratıcılık konusunda zorluklarla karşılaştıkları dönemdir. 1955 yılında S.S.C.B. Bakanlar Kurulu tarafından "Mimari projelerde ve inşaatında aşırılığın önlenmesi hakkında" bir kanun çıkarılmıştır. Yerel mimarının gelişimine olumsuz etki eden bu kanunun izlerini, bu dönem inşa edilen bazı önemli

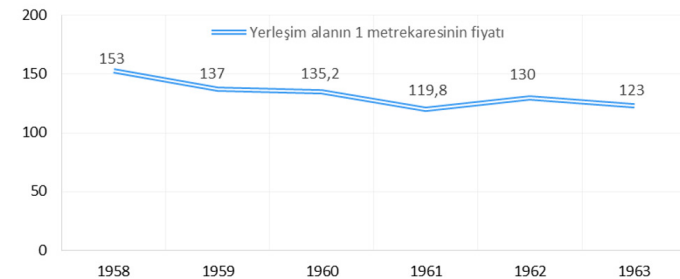
kamu binalarında gözlemlemek mümkündür. 23 Ağustos 1956 tarihinde S.S.C.B. Bakanlar Kurulu tarafından "İnşaatın endüstrileştirilmesi" isimli kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla amaçlanan, kalitenin artırılmasının yanı sıra inşaat maliyetinin azaltılmasıdır. Böylece 1957'den itibaren tip proje dönemi başlamıştır (Kasimov, 2004, 39-41).

Tip proje ile toplu konut inşaatı, yoğun bir şekilde 50'lerin sonlarından 90'lı yıllara kadar sürmüştür. Bu dönem konut sektörünün gelişimi açısından çok önemli bir tarihsel süreci kapsamaktadır. 1957-1963 yılları arasında tek tip projelerin, diğer projelere göre oranı şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. 1957–1963 Yılları Arasında Tek Tip Projelerin Uygulanma Oranı

Tip proje ile kazanılan hızla birlikte, teknik, ekolojik, işlevsel, estetik ve özellikle kalite yönünden birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Yeni toplu konutlardaki kalite problemi dergilerde, basında, değişik toplantı ve seminerlerde, ayrıca halk arasında ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Konut satış fiyatlarının azalmasına rağmen kalite sorunu gündemde kalmaya devam etmiştir. Konut metrekare fiyatlarının ruble ile senelere göre değişimi şekil 2'de gösterilmiştir (Agazade ve İbrahimli 2012, 58).

Şekil 2. 1958-1963 Yılları Arasında Konut Metrekare Fiyatlarının Değişimi

Zamanla, mevcut inşaat hızını etkilemeden toplu konut kalite seviyesinin artırılması sorunu gündeme gelmiştir. Bu durumun ancak proje tipleri ile birlikte panel sistem fabrikalarının mevcut ekipman ve teçhizatının değiştirilmesi ile gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür. Oldukça zor olan bu işi Devlet İnşaat ve Mimarlık Komitesi üstlenmişti. Bakü'nün 2005 yılına kadar yürürlükte olan İmar Planı 1987 yılında onaylanmıştır. Bu yıllarda Bakü'de yürütülen şehircilik ölçeğindeki çalışmaların önemli bir kısmını şehrin merkezindeki ilçelerin yenilenmesi oluşturmaktadır. Bu bölgeler 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında inşa edilmiş binalardan oluşmaktadır (Fatullaev, 2013).

1950-1990 yılları arasında tip proje yöntemi ile inşa edilen toplu konut yapıları seri numaralarıyla adlandırılmaktadır. Yapı isimleri yerine seri numara ile adlandırma yöntemi, inşaatın endüstrileşmesi, yapının fabrikasyon bir nesneye dönüşmesinin göstergesidir.

Çalışma kapsamında 1950-1990 yılları arasında inşa edilen 8 adet çok katlı konut cephesi incelenmiştir (Görsel 11-18). İncelenen yapılara bakıldığında, 1955 yılında inşa edilen yapının cephesinin sadeleşmesine rağmen kat bölmelerinde ve çatı saçağında halen 1930 sonrası dönemden izler olduğu görülmektedir. Dönemin cephe olarak en sade yapıları tip proje olarak üretilen ve örneklerde seri numaralarıyla belirtilen yapılardır. 1970 sonrasında cephe sadeliği korunmakla birlikte yapı yüksekliğinde artış gözlenmiştir.

Görsel 11. Nizami Sk.-1955 (Solda)

Görsel 12. I – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957(Sağda)

Görsel 13. I – 450 A Seri No. Toplu Konut Yapısı-1960 (Solda)

Görsel 14. I – 464 AS Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1963 (Sağda)

Görsel 15. Nizami Sk.-1965 (Solda)

Görsel 16. I AZ – 400 AS Seri No. Toplu Konut Yapısı-1966 (Sağda)

Görsel 17. Monolit Apartmanı-1973 (Solda)

Görsel 18. Tibilisi Cd.-1975 (Sağda)

1990'dan Günümüze Kadar Bakü'deki Çok Katlı Konut Yapılarının Cephe Biçimlenişleri

1990'lar çok katlı yapıların inşa edilmeye başlandığı, aynı zamanda Azerbaycan'ın tekrar bağımsızlığını kazandığı dönemdir. Ülkede aynı yüzyılda ikinci kez siyasi yapı değişmiş ve bununla birlikte sosyo-ekonomik şartlar ve mimari tasarımı şekillendiren değerler farklılaşmıştır. Konut inşaat sektöründe yaşanan ilk değişim, devlet tarafından yürütülmekte olan toplu konut inşaatlarının azaltılması ve 90'lı yılların ortalarına doğru tamamen durdurulmasıdır. Bu dönemde tip proje ile kırk seneden beri yürütülen konut inşaatlarının hacmi sıfırlanmıştır. Önceki dönemlerde, köy ve kasaba yerleşimlerinde inşaatlar yapılırken bu dönemde büyük şehirlerde, özellikle Bakü'de hızlı bir gelişim söz konusudur (Kasimov, 1994, 93).

Bu dönemde inşa edilen konutların mimarisi önceki dönemlerde inşa edilenlere göre farklılık göstermektedir. Bu dönemdeki konutların genel alanı, kat sayısı, yükseklikleri, oda sayıları hiçbir yönetmelikle düzenlenmiyor, sadece maddi imkânlar çerçevesinde gerçekleştiriliyordu. Buna karşın Sovyet yapılarında daire alanları, oda ölçüleri ve sayıları, kat yükseklikleri ve diğer teknik parametreler standart ve yönetmeliklere göre sınırlandırılıyordu (Ağazade ve İbrahimli, 2012, 58). Bu dönem konut yapılarının en temel farklılıklarından biri de yapısal çözümler ve kullanılan malzemelerdir. Hazır betonarme elemanları üreten devlet tesisleri eski standartlara uygun faaliyet gösterdiği ve yeni taleplere cevap veremediği için durdurulmuştu. Hazır betonarme elemanların üretim maliyeti ve nakliye harçları bu tesislerin kullanımını verimsiz hale getirmiş, bundan dolayı yeni binalarda yerinde dökme betonarme sistemlerin kullanımı daha uygun görülmüştür (Kasimov, 1994).

Sovyet yapılarında inşaat alanının her metrekaresinde kullanılan demir ve çimento sınırlı tutulmuş, yüksek maliyetli malzemeler ise (mermer, granit, alüminyum vs.) sadece özel projelerde kullanılmıştır. 90 sonrası yeni yapılarda ise malzeme seçimi daha serbest hale gelmiş, böylece konutların dış cepheleri de daha zengin bir sanatsal ruha sahip olabilmisti (Kasimov, 2004, 39).

2000'li yıllardan itibaren, Azerbaycan'da geniş ölçekli çok katlı konut yapılarının yapımı başlamıştır. Genelde yüksek katlı (16-22 katlı) olan bu konutların yapımında yeni inşaat malzemeleri kullanılmıştır. Geniş ölçekli konut yapılarının inşa edilmeye başlaması pozitif bir gelişme sayılsa da, mimari çözümlerinde birçok örnekte standartların dışına çıkılması, bazı durumlarda doğal havalandırmanın sağlanamaması, evlerin birbirlerine çok yakın inşa edilmesi, şehir planlama düzenlemelerine uyulmaması, yangın

ve güvenlik kurallarının göz ardı edilmesi gibi negatif yönleri de vardır (Kasimov, 1994). 20. yüzyılın 90'lı yıllarından başlayarak, nüfusun gelir farklılıkları sebebiyle, yeniden sosyal sınıflaşmaya yöneldiği görülmektedir. Yeni oluşan sosyal düzen devam ettikçe bu sorunun artarak devam edeceği, 70'li yıllarda Sovyet toplumunda oluşturulmaya çalışılan sosyal eşitlik prensiplerinin artık tarih olduğu söylenebilir.

Çalışma kapsamında 1990'dan günümüze kadar inşa edilen 6 adet çok katlı konut cephesi incelenmiştir (Görsel 19-24). 1990 sonrasında yapı yüksekliğinde yaşanan artış, 2000 sonrasında belirginlik kazanmıştır. Cephe biçimlenişinde belirli bir standart ya da stil yoktur. Bu dönemdeki yapıların cephe biçimlenişleri mimarların yaratıcılığına göre şekillenmiştir. Günümüze yakın dönemde inşa edilen yapıların cephelerinin teknolojinin vermiş olduğu imkânlar çerçevesinde farklılaştığı gözlenmiştir.

Görsel 19. Memar-2 Apartmanı-1997 (Solda)

Görsel 20. Yeni Hayat Konutları-2004¹ (Sağda)

Görsel 21. S.Vurgun ve L. Tolstoy Sk.-2006 (Solda)

Görsel 22. Azatlık Caddesi ve Abbas Sehet Sk.-2013 (Sağda)

¹ <http://yenihayat.az/projectdetail?id=1>, Erişim Tarihi, 28.05. 2018

Görsel 23. Gülüstan Konutları-2015 (Solda)

Görsel 24. Grand Hayat-2017 (Sağda)

Sonuçlar

20. yüzyılda Bakü'deki konut mimarisindeki değişim ve dönüşümlerde, Endüstri Devrimi'nin ve Sovyetler Birliği'nin toplu konut siyasetinin etkisi büyüktür. Çalışmada bu etkilerin açığa çıkarılması için; 1920–1950 yılları arası, 1950–1990 yılları arası ve 1990'dan günümüze kadar olmak üzere üç kırılma noktası tespit edilmiştir. Bu üç dönemde, Bakü'deki çok katlı konut yapılarının cephe biçimlenişleri, sosyo-ekonomik, kültürel ve siyasi bağlamda ele alınmıştır.

- 1920'li yıllarda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'ne katılmıştır.
- 1920-30'lu yıllarda Bakü'de sosyal konut inşaatları başlamış ve ilk işçi kasabaları inşa edilmiştir.
- 1950'li yıllarda tip proje uygulanmaya başlamış ve panel sistem fabrikaları kurulmuştur.
- 1955 yılında S.S.C.B. Bakanlar Kurulu tarafından "Mimari projelerde ve inşaatında aşırılığın önlenmesi hakkında" bir kanun çıkarılmıştır.
- 1990'lı yıllarda yüksek katlı binaların yapım hızı artmıştır.

- 1991 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti bağımsızlığını kazanmıştır.

Dönemler birbirleriyle karşılaştırıldığında;

1920-1950 yılları arasında petrol sahalarına toplu konutlar inşa edilmiştir. Bu konutların daire alanları, oda sayıları, kat yükseklikleri ve diğer teknik parametreler yönetmeliklerle sınırlandırılmıştır. Sosyalist" şehir planlama esaslarının olduğu bu yıllarda inşaat alanının her metrekaresinde kullanılan demir ve çimento sınırlı tutulmuş, yüksek maliyetli malzemeler ise (mermer, granit, alüminyum vs.) sadece özel projelerde kullanılmıştır. 1920-1950 yılları arasında inşa edilen çok katlı konut yapıları cephe süslemeleriyle diğer konut yapılarından ayrılmaktadır. Genellikle sokağa bakan cepheler Aglay adı verilen Bakü'den çıkarılan kumtaşıyla kaplanmıştır. Çok sayıda sanatsal değere sahip balkonlar, teraslar, cumbalar, kornişler ve bunun gibi cepheye değer katan mimari elemanlar bulunmaktadır.

1950-1990 yılları arasında devlet halkın tamamını kapsayan evsizlik problemine yoğunlaşmış, bunun sonucu olarak da hızlı ve düşük maliyetli konut üretmek için yöntemler geliştirmiştir. Geliştirilen tip proje yöntemiyle hızlı ve düşük maliyetli konutlar üretilmiş fakat bu konutlar aynı zamanda düşük kaliteli, sanatsal değerlerden yoksun, birbirinin tekrarı ve monoton olmuşlardır. Bu dönemde mimarlar tasarım yaparken sanatsal değer ve yaratıcılık konusunda zorluklarla karşılaşmışlardır. Genellikle dikdörtgen bir forma sahip olan bu yapılarda, cepheler oldukça yalındır ve estetik mimari elemanlar kullanılmamıştır. Panel sistem fabrikalarının boyut ve çeşit olarak sınırlı üretim yapması, yapı cephelerinin de birbirine benzer şekillerde olmasına neden olmuştur.

Nüfus artışı, teknik imkânların artması, kar sağlama düşüncesi ve kentsel alanın azalması gibi etkenlerden dolayı 1990'dan sonra daha yüksek katlı konutlar yapılmaya başlanmıştır. 1990'dan günümüze inşa edilen konutların alanı, kat sayısı, yükseklikleri, oda sayıları hiçbir yönetmelikle düzenlenmemiş, sadece maddi imkânlar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu dönem yapılarını diğer dönemlerden ayıran en önemli özelliklerden biri de kullanılan malzemelerdir. Malzeme seçiminde sınırın olmadığı, bu dönem yapılarının dış cephelerinden de anlaşılabilir. Bu dönemde tekrar Bakü taşı (Aglay) kullanılmaya ve cephe estetiğine yeniden önem verilmeye başlanmıştır. Diğer dönemlere kıyasla bu dönem maddi imkânların dışında mimarların yaratıcılık konusunda en özgür hissettiği dönemdir.

² <http://narimanmemarliq.com/en/project/3>, Erişim Tarihi, 28.05. 2018

Kaynakça

Agazade, R. ve İbrahimli, Y. (2012). *Azərbaycan Memarlığı İnkişaf Yollarında (Azərbaycan Mimarisi Gelişim Yollarında)*. Bakü: Elm Yayınevi.

Aliyev, E.T. (2013). *Konstruktivizm Dövrü: 20ci Asrın 1920 -1930cu illerinde Bakı Arxitekturası (Konstruktivizm Devri: 20. Yüzyılın 1920 – 1930 Yıllarında Bakü Mimarisi)*. Bakü: Şerq-QerbYayınevi.

Alizade, G.M. (1958). *Azərbaycan Xalq Memarlığı 19-20ci Asr (Azərbaycan Halk Mimarisi 19-20. Yüzyıl)*. Bakü: SSR Siyasi ve Bilimsel Bilgi Yayınevi.

Fatullaev, Ş.S. (2013). *Bakı Memarları 19cu Asrın Sonu – 20ci Asrın Evveli (Bakü Mimarları 19.Yüzyıl Sonu – 20. Yüzyıl Öncəsi)*. Bakü: Şerq-QerbYayınevi.

Fatullaev, Ş.S. (1986). *(Azərbaycanda Şehircilik ve Mimarlık 19. Yüzyıl Başlangıcı - 20. Yüzyıl)*. Leningrad: Stroyizdat Yayınevi.

Gfendizade, R.M. (1986). *(Sovyet Azərbaycan Mimarisi)*. Moskova: Stroyizdat Yayınevi.

Kasimov, A.T. (2004). *Azərbaycanda Kütleli Tikinti Memarlığı (Azərbaycanda Toplu Yapı Mimarisi)*. Bakü: Elm Yayınevi.

Kasimov, A.T. (1994). *Yaşayış Tikintisinin Problemləri (Konut İnşaatının Sorunları)*. Bakü: Respublika Elmi-Texniki Konfransı.

Kasımzade, G.A. (1967). *(Azərbaycan Sovyet Mimarisinin Gelişim Sorunları)*. Bakü: Kommunist Yayınevi.

Görsel Kaynakları

Görsel 1. 1920-1930, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 2. 1930, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 3. Nigar Refibeyli Sk. -1935, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 4. 28 Mayıs Sk.-1945, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 5. Buzovneft Apartmanı-1945, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 6. İlim İşçileri Apartmanı-1946, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 7. Artist Evi Apartmanı-1946, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 8. 28 Mayıs ve Azadlıq Sk.-1947, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 9. Azneftzavod Apartmanı-1950, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 10. Mingeçaurgesstroy Apartmanı-1950, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 11. Nizami Sk.-1955, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 12. 1 – 400 AN Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1957, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 13. 1 – 450 A Seri No. Toplu Konut Yapısı-1960, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 14. 1 – 464 AS Seri Numaralı Toplu Konut Yapısı-1963, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 15. Nizami Sk.-1965, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 16. 1 AZ – 400 AS Seri No. Toplu Konut Yapısı-1966, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 17. Monolit Apartmanı-1973, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 18. Tibilisi Cd.-1975, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 19. Memar-2 Apartmanı-1997, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 20. Yeni Hayat Konutları-2004, Erişim Tarihi, 28.05. 2018 <http://yenihayat.az/projectdetail?id=1>

Görsel 21. S.Vurgun ve L. Tolstoy Sk.-2006, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 22. Azatlık Caddesi ve Abbas Sehet Sk.-2013, Sadıgli arşivi, 2016

Görsel 23. Gülüstan Konutları-2015, Erişim Tarihi, 28.05. 2018 <http://narimanmemarliq.com/en/project/3>

Görsel 24. Grand Hayat-2017, Sadıgli arşivi, 2016

Şekil 1. 1957–1963 yılları arasında tek tip projelerin uygulanma oranı (Kasımzade, 1967)

Şekil 2. 1958-1963 yılları arasında konut metrekare fiyatlarının değişimi (Kasımzade, 1967)